

KAFKA J. (1890): Jeskyně svatoprokopská. Vesmír 19:145-146. Praha.

KAFKA J. (1909): Kopytníci země české, žijící i fosilní. (Ungulata) I-II. Archiv pro přírodovědecký výzkum Čech XIV-5. Praha.

Jarosit a sádrovec z Holého vrchu u Trněného Újezdu

Václav Cílek, Jaroslava Tipková

Holý vrch u Trněného Újezdu je jeskyňářům dobře znám díky objevu 31 m hluboké propasti, která vznikla vysypáním krasové kapsy do průzkumné štoly (Kukla 1952). Dnes je tato, svého času nejhlubší propast Českého krasu, zcela odlámana. Přesto nepředstavuje jediný podzemní krasový jev této speleologicky zanedbávané oblasti. Kromě dvou činných lomů provozovaných Rudnými doly, závod Mořina, se v těsné blízkosti obce setkáváme se starým jámovým lomem, který vznikl vytěžením vertikálně uložené lavice vysokoprocenních vápenců, takže lom dnes připomíná menší obdobu Velké Ameriky. V lomu se kromě zbytků dopravní štoly nalézá nejméně pět drobných krasových dutin, které byly před několika lety zpracovávány Ondřejem Jágrem, ale výsledky výzkumu nebyly zatím publikovány. V severní stěně střední části lomu se nalézá drobná jeskyně, jejíž vstupní partie je pokryta rozptýlenými, synsedimentárními krystaly dnes hematitizovaného pyritu o velikosti krystalů do 5 mm. Při kyzovém zvětřování dochází k neutralizaci uvolňované H_2SO_4 za vzniku kůr sádrovce a jarožitu o mocnosti až 1 cm (oba minerály určeny pouze pomocí energiově-disperzního analyzátoru RTG záření). Tento nález není ničím neobvyklým - se stejnou minerální asociací se setkáváme snad ve většině průzkumných štol Českého krasu. Není však jedinou zdejší mineralogickou pozoruhodností.

V činném jižním lomu byly několikrát nalezeny polohy žíhaného, tmavě a světle hnědého vápence s Mn-Fe kresbou achátového vzhledu, které byly sběrateli využity na výrobu šperků. Mikrosondový výzkum jednoho nábrusu prokázal, že vzorek je tvořen slabě druhotně silicifikovaným, rozvětralým vápencem s Liesegangovými proužky Fe-Mn oxidů a se záteky jílových minerálů.

S tímto typem zvětřovacího horizontu pravděpodobně souvisí i nálezy obřích sluňáků typu Rudná. Největší nalezený blok narezlého silicifikovaného pískovce ve východním konci starého jámového lomu má šokující objem $3m^3$! Je to zatím největší sluňák nalezený v Českém krasu. Nový lom pravděpodobně pohltí jižní stěnu starého jámového lomu, zatímco jeho severní stěna, na kterou je vázána většina zdejších krasových jevů, by měla zůstat zachována a chráněna jako příklad paleokrasových jevů ležící stranou "tradičních" krasových terénů Českého krasu.

Lit.: KUKLA J. (1952): O nejhlubší propasti v Čechách. Čs. kras 5:218-219. Brno.

Objev hrobky zábrdovického opata Kryštofa Jiřího Matušky v chrámu Panny Marie ve Křtinách

Marek Šenkyřík, ZO 6-12

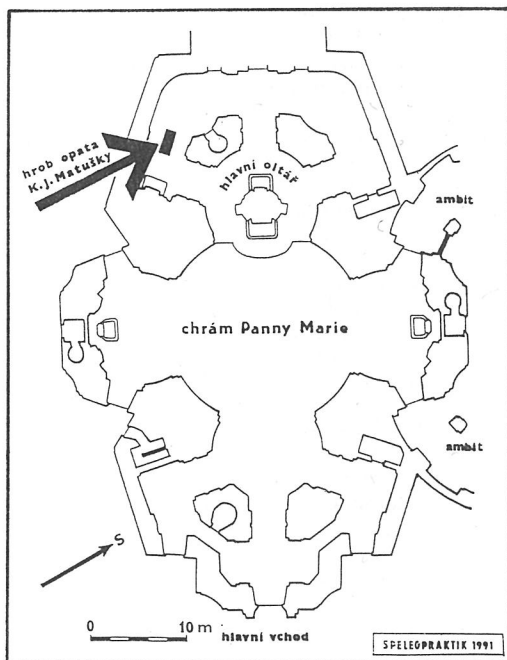
Křtínský chrám (okr. Blansko) vystavěn v letech 1728-50 bývá odborníky nazýván "Perla moravského baroka". Podzemí pod touto stavbou je od podzimu 1990 jedním z pracovišť Novodvorské skupiny ZO 6-12 Speleologický klub Brno. 16.dubna t.r. si členové skupiny připočítali na své "konto" další zajímavý objev. Stala se jím neznámá hrobka před oltářem sv. Jana a Pavla, v níž byl 6.listopadu 1777 pochován předposlední opat premonstrátského kláštera v Zábrdovicích - Kryštof Jiří Matuška.

Malou speleologickou hádanku spojenou s existencí této hrobky se pokoušeli již od r. 1943 rozluštit speleologové i místní občané. Předchozí badatele však poněkud mátl latinský text na mramorové pamětní desce instalované na zdi chrámu poblíž oltáře sv. Jana a Pavla, který doslovně říká: "Ptáš se, poutníče, čím to hrob, po němž nohou šlapeš? Kámen tento kryje chladné tělesné ostatky opata Christofora, v jehož útrobách zbožné city plápolaly, a jehož neúnavnou pílí ve své ozdobě povstaly vznešené zdi chrámové..." Na základě doslovné interpretace naši předchůdci předpokládali, že zmíněná kamenná deska byla původně vsazena někde v dlažbě chrámu a teprve při rekonstrukci podlahové krytiny z ní byla vyjmuta a upevněna na dnešním místě.

Blížejším studiem této pamětní desky

(nezahloubené písmo) a zvláště v porovnání se dvěmi analogiemi (pamětními deskami instalovanými na zdi chrámu, u nichž se vzhledem k jejich obsahu nedá předpokládat, že by někdy mohly být vsazeny v podlahové dlažbě), jakož i díky znalosti některých dobových literárních pramenů, se nám podařilo vymezit prostor před oltářem sv. Jana a Pavla, v němž by se měla tato hrobka nalézat. Jistotu dal rekognoskační vrt vedený 16.4.1991 na vytipovaném místě pod zmíněnou pamětní deskou, který ihned pod podlahovou dlažbou detekoval cihlovou klenbu a v hloubce 48 cm se propadl do 90 cm vysoké, dosud neznámé podzemní prostory. Následně byla provedena síť vrtů, která upřesnila směr a rozměry této prostory. Vzhledem k absenci původního vchodu byla téhož dne, po dohodě s farním úřadem, odstraněna v okolí objeveného vrtu původní pískovcová dlažba a přes cihlovou klenbu byl proražen umělý vchod.

V hrobce o vnitřních půdorysných rozměrech 235x101 cm a výšce 90 cm byly zjištěny tělesné ostatky jednoho mrtvého uloženého hlavou k JV. Osteologický materiál byl dosud zachován, hnědě patinován od silně provlhčených podložitých sedimentů. V okolí hrudníku se nacházely zelené skvrny, zúsobené oxidací kovových součástí oděvu, jehož zbytky se v těchto místech dosud zachovaly. Po pravé straně pánve ležela cihla. Všechny boční stěny hrobky jsou hrubě omítnuty bílou maltou, na níž se v několika úrovních (až do výšky 48 cm ode dna) dochovaly tmavě zbarvené horizontální pruhy, pravděpodobně dokladující úroveň hladin při zatopení hrobky spodní vodou. V klenbě, ani v bočních stěnách, nebyl projektován vstupní otvor. Po uložení mrtvého do hrobky nad ním bylo vybudováno dřevěné bednění, na němž byla vyzděna cihlová klenba, jako to dokazují otisky desek ve výronech malty v klenbě a 6 zachovaných opěrných bodů nosné konstrukce vytlačených v maltě v místě styku bočních zdí s klenbou. Z náleзовé situace vyplývá, že toto bednění bylo nejspíš před doklenutím celého prostoru odstraněno.

Zjednodušený půdorysný plán kostela ve Křtinách s vyznačením hrobky Kryštofa Jiřího Matušky.

Při archeologicko-antropologickém průzkumu hrobky dne 10.5.1991 (Dr.M.Dočkalová, Dr.L.Horáčková, Dr.L.Šebela a Dr.J.Unger) byly tělesné ostatky mrtvého začištěny, zadokumentovány a vyzvednuty k dalšímu antropologickému prozkoumání. Z hrobu byl odstraněn veškerý sediment a proplaven přes síto. Pod ním byly odhaleny v hloubce 10-25 cm šikmo ukloněné lavice kompaktní skály, na nichž byla později sledována až 10 cm hluboká jezírka spodní vody. Byla provedena i vnější odkrývka podél SZ stěny hrobky, čímž bylo zjištěno, že hrobka byla postavena v obdélníkové jámě uměle vytesané ve skále.

Během tohoto výzkumu byl nad levou klíční kostí zemřelého nalezen stříbrný kříž o velikosti 87x56 mm vykládaný sedmi modrými skleněnými imitacemi, dále pruh textilie (pravděpod. štolý) protkávaný zlatými vlákny, zbytky oděvu, hřebíky, kostěné knoflíky, korálky (pravděpod. z růžence) a zbytek dřevěné desky o velikosti 30x10 cm.

Jak vyplývá z historických interpretací, z archeologického a antropologického posudku, ale i z výsledků speleologického průzkumu, který vyloučil možnou přítomnost další hrobky před oltářem sv. Jana a Pavla, patří objevené tělesné ostatky opatu Kryštofu J. Matuškově (1702-1777), který se hlavní měrou zasloužil o vybudování zdějšího chrámu. Jeho ostatky byly nakonzervovány a společně s archeologickými nálezy z jeho hrobky vystaveny na výstavce při příležitosti výročí jeho úmrtí 3. listopadu 1991 v chrámu Panny Marie ve Křtinách. Po mši, kterou sloužil strahovský opat Michal Pojezdný, byly ostatky vloženy do měděné schránky, ozdobené znakem premonstrátů a farního úřadu ve Křtinách. Na schránce bylo dále vyznačeno jeho jméno a letopočty jeho narození, úmrtí a znovupochování. Schránka s ostatky K.J. Matušky, kopii nalezeného křížku a pamětní medailí křtinského farního úřadu byla poté spuštěna

do původního hrobu před oltářem sv. Jana a Pavla, vchod do něj zabetonován a celý prostor opět předlážděn původní dlažbou.

Farní úřad při této příležitosti nechal vytisknout pamětní brožuru "Objev hrobu Kryštofa Jiřího Matušky ve Křtinách", která pojednává o jeho životě a díle, a v níž jsou též shrnuty výsledky archeologického, antropologického a speleologického průzkumu.

Opat Kryštof Jiří Matuška byl výraznou moravskou osobností 18. století.

Lit.: Objev hrobu Kryštofa Jiřího Matušky ve Křtinách, Křtiny 1991. Zpracoval autorův kolektiv ve složení: P. Tomáš Prnka, děkan ve Křtinách, RNDr. Marta Dočkalová, RNDr. Ladislava Horáčková, PhDr. Lubomír Šebela CSc. (vedoucí kolektivu), Marek Šenkyřík, PhDr. Josef Unger, CSc.

Z historie

Trilobit

Jakub Arbes

Jáchym Barrande a jeho "Silurský systém středních Čech" založil světovou slávu Českého krasu. Jakub Arbes (1840-1914) se v povídce "Trilobit" (1. vydání 1890) zamýšlí nad okolnostmi, které přivedly kavalíra a známého opilce Barranda k paleontologii. Lom, který Arbes popisuje, stále existuje a podle popisu si jej snadno naleznete. Text přetiskujeme ze sebraných spisů (1902). Je zkrácen o úvodní partii líčící, jak se třicetiletý Barrande rozhodne nechat alkoholu a žen a věnovat se konečně něčemu kloudnému.

-wc-

Když byl přešel Smíchov, aniž by byl čemu věnoval zvláštní pozornost, zabočil na cestu k Radlicům vedoucí a odtud dal se měrem jižním po cestě do vrchu, po které se chodívalo do romantického údolí svatoprokopského.

Cesta, po které se ubíral, nebyla mu neznáma.

Údolí svatoprokopské, jež bývalo tehda jedním z nejoblíbenějších výletních míst, znal z několikaleté již návštěvy právě tak jako

bezprostřední jeho okolí, krajiny kolem Slivence, Řeporyj, Jinonic, Butovic a Hlubochep.

Není tudíž divu, že ačkoliv podnikl cestu zcela bezúčelně, na temeni vrchu děličího údolí Dalejské od údolí jinonicko-radlického, kde stával druhdy veliký dřevěný kříž - nerozhodně stanul.

Rozhled směrem k Slivenci, Radlicům a některým vinicím nad osadou tou a nad Košířmi není značný; ale v svrchované míře zádušný, ba smutný.

Stanul na nejvyšším temeni Dívčích hradů - nad tak zvanou bílou stěnou, odkud jest jedna z nejkrásších vyhlídek na Prahu a část jejího okolí.

Před zrakem jeho rozprostíralo se čarokrásné panorama, stopené v záři slunce k západu se schýlivšího - tudíž v nepříznivějším osvětlení.

Poněkud na levo viděl Hradčany a část Letné, pod tím a dále k východu smaragdové ostrovy, nesčetné domy a chrámy pražské, pak skoro již přímo před sebou Vyšehrad, Podol a dále na pravo Bráník, ba i zalesněné výšiny nad Komořanským zámekem za Modřany...